

RENATA WIERNA – WARSZAWA

DOM SŁUŻEBNICZEK ŚLĄSKICH W BURGRABICACH PRZYCZYNEK DO HISTORII ZGROMADZENIA NA ŚLĄSKU

Służebniczki śląskie są pierwszym zgromadzeniem powstałym w Polsce, które przybyło na teren Śląska. Stanowią jedną z czterech gałęzi Zgromadzenia Służebniczek Boga Rodzicy Dziewicy Niepokalanie Poczętej (*Congregatio Sororum Ancillarum Beatae Mariae Virginis Immaculate Conceptae*), założonego przez bł. Edmunda Bojanowskiego (1814-1871), 3 maja 1850 r. w Podrzeczu k. Gostynia. Na Śląsk zostały sprowadzone przez bpa wrocławskiego, Henryka Förstera (1853-1881), dnia 28 lipca 1866 r. Pierwszą placówkę założyły w Porębie k. Góry św. Anny. W 1888 r. bp wrocławski, Georg Kopp (1887-1914), wydał dokument fundacyjny, zatwierdzony przez władze świeckie, na mocy którego służebniczki otrzymały na terenie diecezji osobowość prawną. Pierwszą przełożoną generalną zgromadzenia została s. Elżbieta Szkudłapska, a po niej s. Alojza Rimel. W wyniku podziału terytorialnego w 1897 r., wzdłuż granicy archidiecezji gnieźnieńsko-poznańskiej i wrocławskiej, wyodrębniła się śląska gałąź zgromadzenia. W diecezji wrocławskiej pozostało 7 domów z 82 siostrami¹. Jednakże działalność apostołsko-charytatywna sióstr w krótkim czasie przyczyniła się do powstania nowych placówek na terenie diecezji wrocławskiej.

W 1924 r. siostry służebniczki przybyły do parafii Burgrabice (Borkendorf), ówczesnie należącej do diecezji wrocławskiej (obecnie do diecezji opolskiej). Burgrabice były największą parafią w okręgu nyskim², istniejąca od 1418 r. Obok Burgrabice do parafii należała także pruska część miejscowości Sławniowice

¹ Por. *Służebniczki śląskie*, w: B. Łoziński, *Leksykon zakonów w Polsce. Instytuty życia konsekrowanego i stowarzyszenia życia apostołskiego*, wyd. 2, Warszawa 2002, s. 346; *Zakony w Polsce*, red. J. Pawlik, Łódź 1988, s. 63.

² W 1938 r. liczyła 2150 katolików. Por. L. J a k o w s k i, *500 Jahre Pfarrgemeinde Borkendorf*, [b.m. po 1945], s. 3.

(Gross-Kunzendorf)³. W roku przybycia sióstr proboszczem Burgrabic był ks. Juliusz Malich⁴.

1. Historia domu

Do Burgrabic siostry służebniczki przybyły na zaproszenie Państwowego Związku Kobiet w Nysie, który zwrócił się pismem z dnia 5 czerwca 1920 r. do przełożonej generalnej domu w Porębie, s. Adelheid Brendel, z prośbą o przysłanie dwóch sióstr do opieki na chorymi w parafii Burgrabice. Powyższą prośbę Zgromadzenie przyjęło zyczliwie, bo już dnia 15 września 1920 r. władze kościelne wydały zezwolenie na otwarcie nowej placówki na terenie parafii Burgrabice. Jednakże z powodu bliżej nieznanymi trudnościami, otwarcie domu nastąpiło dopiero w 1924 r.

Dnia 8 grudnia 1924 r., w Uroczystość Niepokalanego Poczęcia NMP, przybyły do parafii dwie pierwsze siostry. Data przybycia nie została wybrana przypadkowo, ale wynikała ze szczególnej czci oddawanej Matce Bożej, wyrażającej się m.in. w tradycji łączenia ważniejszych wydarzeń zgromadzenia ze świętami maryjnymi. Początkowo siostry zamieszkały w Sławniowicach, w wynajętym przez nyski związek kobiet domu⁵. Pierwszą przełożoną została s. Siegfrieda (Katarzyna Kokott) i funkcję tę pełniła do 1930 roku⁶.

W 1926 r. s. Siegfrieda, po wcześniejszym uzgodnieniu z przełożonymi, przeniosła placówkę ze Sławniowic do Burgrabic. Prawdopodobnie zadecydowały o tym względy praktyczne: bliskość kościoła parafialnego, lepsze warunki zamieszkania. Za zgodą władz miejskich, siostry wprowadziły się do obszernego domu, należącego do powiatu nyskiego. Dom był niewykończony i wymagał przystosowania do życia zakonnego⁷. Na tle innych budowli wyróżniał się klasycystyczną architekturą. Po przebudowie, na długie lata stał się domem zakonnym, dogodnie usytuowanym dla parafian i sióstr, gdyż znajdującym się blisko kościoła.

Dnia 23 listopada 1945 r. dom sióstr zajęła milicja i umieściła w nim swoją komendaturę. Po wielu staraniach i prośbach ówczesnego proboszcza Burgrabic,

³ Druga część Sławniowic należała do Czech. Obecnie część miejscowości należy do Polski, a druga część do Czech (Velké Kunetice).

⁴ Urodził się 22 kwietnia 1867 r. w Lubnowie k. Ząbkowic. Ukończył gimnazjum w Paczkowie i Uniwersytet Wrocławski. Proboszczem Burgrabic był od 1895 do 1925 r. Potem pracował w Wierzbii k. Niemodlina, gdzie zmarł 1 marca 1933 r. Por. *500 Jahre Pfarrgemeinde Borkendorf*, s. 12.

⁵ Zdaniem obecnego proboszcza Burgrabic, Ks. Jana Kęska, siostry prawdopodobnie zamieszkały w domu, który obecnie ma nr 55. Dom ten wyróżnia się, spośród innych, pięknym reliefem przedstawiającym baranka wielkanocnego.

⁶ Por. *Gedenklblätter zur Geschichte der Schwestern „Mägde Mariens“ aus dem Mutterhaus Poremba*, Bd 2, 1866-1954, rkp, Archiwum Sióstr Służebniczek NMP Niepokalanie Poczętej w Leśnicy Opolskiej.

⁷ W 1937 r. Zgromadzenie zakupiło ten dom za 13 tys. marek. Por. tamże.

ks. Jerzego Heisiga⁸ oraz władz zakonnych, skierowanych do Urzędu Wojewódzkiego w Katowicach, pismem z dnia 17 stycznia 1947 r., uzyskano zwrot budynku. Siostry powróciły do domu, podjęły opiekę nad chorymi i na nowo zorganizowały przedszkole.

W lipcu 1954 r. siostry zostały internowane i przewiezione na południe Polski, w okolice Krakowa. W tym czasie w ich domu władze zorganizowały państwowy ośrodek zdrowia. Siostry do Burgrubic powróciły jesienią 1956 r. i zamieszkały w części swego domu, gdyż istniał w nim już ośrodek zdrowia. Po spaleniu się szkoły podstawowej w Burgrubicach w 1970 r., przez trzy lata w domu sióstr mieściły się także sale lekcyjne.

Od początku istnienia domu zakonnego w parafii Burgrabice zazwyczaj przebywały w nim trzy siostry⁹. W latach 1924-1954 przełożonymi były: s. Siegfrieda Katharina Kokott (1924-19300; s. Emmerentia Franziska Morawietz (1930-1934); s. Theodosia Josepha Malerczyk (1934-1941); s. Cilinia Anna Wawro (1941-1947); s. Bibiana Franziska Seifert (1947-1953); s. Cilinia Anna Wawro (1953-1954)¹⁰.

Siostry służebniczki pozostały w Burgrubicach do 1975 r., a następnie przenieśli się do pobliskiego klasztoru w Biskupowie, który w niedługim czasie także opuściły.

2. Posługa sióstr służebniczek w parafii

Siostry służebniczki pełnią swoje posłannictwo szczególnie wśród dzieci przedszkolnych, zakładając ochronki. Na Śląsku pierwszą ochronkę założyły 12 sierpnia 1866 r. w Porębie. Kiedy przybyły do parafii Burgrabice, już po kilku miesiącach założyły przedszkole w Sławniowicach (1925), które pod opieką sióstr funkcjonowało do 1938 r. Początkowo mieściło się ono w ich domu, a w późniejszym okresie w dwóch wynajętych pomieszczeniach, w nieistniejącym już domu (nr 2) na tzw. „Myśliwskiej Górze” (Jägerberg), należącym do rodziny Grohmanów. Prowadziła je s. Justa Schaffranek. W 1932 r. do przedszkola uczęszczało 24 dzieci¹¹.

Po przeniesieniu placówki do Burgrubicach, w 1927 r. siostry założyły drugie przedszkole dla ok. 30 dzieci. Mieściło się ono na parterze w ich domu. Prowadziła je s. Moderats Ludwig. Z czasem liczba dzieci wzrosła do ok. 70. Przedszkole istniało do 1951 r., gdyż w tym czasie w Burgrubicach zostało założone przed-

⁸ Urodzony w 1899 r. w Wysokiej (pow. Strzelce). Świecenia kapłańskie otrzymał w 1924 r. W latach 1945-1950 był proboszczem w Burgrubicach, a następnie w Ligocie Białskiej (pow. Prudnik). Zmarł w Niemczech i tam został pochowany. Por. R. Wierna, *Kościół św. Bartłomieja w Burgrubicach. Przewodnik*, Opole 2002, s. 1.

⁹ Np. w 1957 r. były to: s. Cilinia (przełożona), s. Arymatea, s. Luizjana.

¹⁰ Por. *Gedenklätter*.

¹¹ Por. *Chronik Gross-Kunzendorf Schlesien*, Hannover 1995.,

szkole państwowe. Siostry służebniczki prowadziły także w parafii Poradnię dla matek. W 1942 r. skorzystało z niej ok. 90 kobiet¹².

Zgodnie z regułą zakonną, siostry służebniczki są posłane do opieki nad chorymi. Stąd podejmują pracę jako opiekunki i pielęgniarki. Także w parafii Burgrabice, od początku pobytu, otoczyły opieką chorych i samotnych. Dla przykładu w 1942 r. odwiedziły 3502 osoby, założyły 1232 opatrunki, zaopiekowały się 11 rodzinami chorych na gruźlicę, 403 osoby otoczyły opieką ambulatoryjną. Kiedy w części ich domu powstał ośrodek zdrowia, po 1956 r. podjęły w nim pracę jako pielęgniarki. Nie zaniechały opieki nad chorymi nawet po usunięciu ich z ośrodka zdrowia. Nadal, przynajmniej jedna z sióstr była wyznaczona do opieki nad chorymi. Ludzie cenili fachowość i życzliwość sióstr, dlatego częściej zwracali się o pomoc do nich, niż do świeckiego personelu ośrodka zdrowia.

Inną formą służby sióstr w parafii było pełnienie posługi zakrystianek w kościele. Do 1945 r. na terenie parafii znajdowały się dwa kościoły: parafialny pw. św. Bartłomieja Apostoła w Burgrabicach i filialny pw. MB Śnieżnej w Sławnowicach (obecnie w Velkých Kuneticích). W kościele filialnym nie była codziennie odprawiana Msza św., dlatego siostry od początku pobytu w parafii uczęszczały na Mszę św. do kościoła w Burgrabicach. Także o ten kościół troszczyły się szczególnie.

3. Rola sióstr służebniczek w rozwoju życia religijnego parafii

Siostry służebniczki szczególnym kultem otaczają Najświętszą Maryję Pannę. Zewnętrznie wyraża się to w nazwie zgromadzenia, a także w tym, że każda siostra, obok imienia zakonnego, otrzymuje imię Maria. Świętem patronalnym Zgromadzenia jest Uroczystość Niepokalanego Poczęcia NMP. Z kolei na co dzień siostry starają się naśladować cnoty Maryi: pokorę, miłość, rozmodlenie. Pielęgnując duchowość Maryjną, pośrednio przyczyniają się do ożywienia Jej kultu, w tej społeczności, w której żyją.

W parafii Burgrabice zachowała się żywa tradycja odmawiania modlitwy różańcowej, podtrzymywanej przez istniejące od dawna koła różańcowe¹³. Do końca lat 80. był też zwyczaj śpiewania, przed pierwszą Mszą św. niedzielną. Godzinek ku czci NMP. Z tamtego okresu zachowały się też liczne kapliczki przydrożne, poświęcone Matce Bożej¹⁴.

Obok Maryi, drugim patronem Zgromadzenia jest św. Józef. W kościele parafialnym w Burgrabicach, w ołtarzu bocznym, znajduje się obraz z 1872 r., przedstawiający śmierć św. Józefa. Przed tym ołtarzem siostry modliły się podczas Mszy św.

¹² Por. *Gedenklätter*.

¹³ Por. B. N o w a k o w s k a, *Druga peregrynacja obrazu Matki Bożej w parafii Burgrabice*, 1999, [mps, Archiwum Parafii pw. św. Bartłomieja Apostoła w Burgrabicach], s. 51-53.

¹⁴ Por. Strona internetowa parafii: <http://republika.pl/burgrabice-parafia>.

3. Architektura domu

Dom, gdzie mieszkały siostry służebniczki stoi do dziś. Po ich odejściu, zaniedbany przez przypadkowych lokatorów, zachował tylko ślady dawnej okazałości. Doraźne remonty, takie jak wymiana niektórych okien, częściowe zabicie gzymsów, zagubiły jego klasycystyczny styl. Podobny los spotkał sad owocowy, znajdujący się obok domu.

Dom usytuowany jest obok ulicy, ok. 150 m od kościoła parafialnego pw. św. Bartłomieja Apostoła, na tle pasma Złotych Gór. Nad wejściem do domu do dziś zachowały się ślady gotyckiego napisu „Mägde Mariens”. Drugie wejście znajduje się od strony północnej. Prowadziły do niego marmurowe schody.

Jest to budynek piętrowy, pokryty dwuspadowym dachem, płasko spadającym. Fasada wschodnia (od ulicy) jest ozdobiona trójkątnym przyczółkiem, wspartym na trzech pilastrach, częściowo kanelowanych. Parter od piętra oddziela gzyms kordonowy. Na parterze znajdują się cztery okna, a na piętrze sześć (dwa pomiędzy pilastrami) oraz osiem małych okienek pod gzymsem koronującym. Na narożach oraz kondygnacji przyziemia zachowały się ślady boniowania. Dom należy do nielicznych zabytków architektury klasycystycznej na terenie parafii.

Bł. Edmund Bojanowski to nie tylko zakonodawca, ale także zasłużony działacz w obronie polskości Śląska. Już za życia dane mu było oglądać rozwój założonego przez siebie zgromadzenia i jego przybycie na Śląsk. Zgromadzenie nastawione na pomoc chorym i opiekę nad dziećmi, ze swoją polską duchowością, wyrażającą się silnym rysem maryjności, szybko zyskało sobie życzliwość mieszkańców Śląska. Jednakże jak dotychczas brak jest większych opracowań na temat historii i działalności sióstr służebniczek na Śląsku. Do nielicznych monografii należy praca L. Schneidera, *Gedenblätter an den sel. verstorbenen Herrn Edmund Bojanowski den Begründer der Kongregation der „Mägde Mariens der unbefleckten Jungfrau”* (St. Annaberg 1911).

**DAS KLOSTERHAUS DER MÄGDE MARIENS IN BORKENDORF
EINSATZ ZUR GESCHICHTE DER KONGREGATION IN SCHLESSEN**

(Zusammenfassung)

Der Artikel ist Einsatz zur Geschichte der Kongregation der Mägde Mariens in Schlesien. Er darstelle das Geschichte des Klosterhauses (1924-1975) in der Pfarrgemeinde Borkendorf (Diözese Oppeln). Die Verfasserin des Aufsatzes stellt die Tätigkeit der Klosterschwestern und die Entwicklung ins Religionsleben der Pfarrgemeinde. Sie bespreche auch dem Architektur des Hauses.